ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ

- : ਕਰਤਾ :-
ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਸਭ ਹੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ -
ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ਼ਾਨ ....।

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ!

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥

ਪੰਨਾ - 256

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 289

ਸੇਈ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਨਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ
ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ॥ ***ਪੰਨਾ - 9***

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੋ ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਆਪ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਰਵਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਆਪਦੇ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬੇਨਤੀ ਵੱਡੀ ਕਰਕੇ ਸਮਝਣਾ। ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ। ਬਹੁਤ ਭਟਕਣਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੈ; ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖੋ, ਦੁਖੀ ਹੀ ਦੁਖੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਮਿਲ ਗਈ ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਣਾ ਹੀ ਰੋਣਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਬਹੁਤੁ ਤ੍ਰਿਣ ਜਾਲੇ
ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟੁ ਰਹਿਓ ਰੀ॥ ***ਪੰਨਾ - 384***

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਐਸੀ ਅੱਗ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ

ਜਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੋਈ ਬੂਟਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਕੋਈ ਚਿਹਰਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੋਣਾ ਹੀ ਰੋਣਾ, ਸ਼ਿਕਵੇ ਹੀ ਸ਼ਿਕਵੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇਖਿਆ, ਭਾਲਿਆ, ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਸਵਰਗ ਦੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਸਵਰਗ ਦੇ ਦੇਵਤਾ–

ਗੋਤਮ ਨਾਰਿ ਅਹਿਲਿਆ ਤਿਸਨੋ ਦੇਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਭਾਣਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 10/18

ਸਵਰਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇੰਦਰ ਵਰਗਾ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਗੌਤਮ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਹਲਿਆ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅਪਛਰਾਵਾਂ ਵੀ ਸੋਹਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਾਮ ਦੇ ਵਸ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਗਲਤ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੋਤਮ ਨੇ ਸ਼ਰਾਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਭੱਗਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ, ਉਸਦਾ ਬਚਨ ਅਟੱਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹਜ਼ਾਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਫਟ ਗਿਆ। ਇੰਦਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮਲ ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਟੋਭਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਛੁਪ ਗਿਆ, ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ। ਨਾ ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਹੈ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਸਾਫ ਹੈ, ਨਾ ਹੱਥ ਸਾਫ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ –

ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੋਆਇਆ॥
ਪਰਸ ਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ॥
ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ॥
ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥ *ਪੰਨਾ – 953*

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਰਾਵਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ।

ਰੋਵੈ ਰਾਮੁ ਨਿਕਾਲਾ ਭਇਆ॥
ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ ਵਿਛੁੜਿ ਗਇਆ॥
ਰੋਵੈ ਦਹਸਿਰੁ ਲੰਕ ਗਵਾਇ॥
ਜਿਨਿ ਸੀਤਾ ਆਦੀ ਡਉਰੁ ਵਾਇ॥
ਰੋਵਹਿ ਪਾਂਡਵ ਭਏ ਮਜੂਰ॥
ਜਿਨ ਕੈ ਸੁਆਮੀ ਰਹਤ ਹਦੂਰਿ॥

ਰੋਵੈ ਜਨਮੇਜਾ ਖੁਇ ਗਇਆ॥
ਏਕੀ ਕਾਰਣਿ ਪਾਪੀ ਭਇਆ॥ *ਪੰਨਾ – 953*

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬਹੁਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਖੀਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ –

ਧਾਰਨਾ – ਦੁਖੀਆ ਸਭ ਸੰਸਾਰ, ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ,
ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ –2, 2.
ਦੁਖੀਆ ਸਭ ਸੰਸਾਰ, ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ,
ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ –4.

ਬਾਲੀ ਰੋਵੈ ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ॥ *ਪੰਨਾ – 953*

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਹਰਾ ਬੂਟਾ ਰਹਿ ਗਿਆ –

ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਬਹੁਤੁ ਤ੍ਰਿਣ ਜਾਲੇ
ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟੁ ਰਹਿਓ ਰੀ॥ *ਪੰਨਾ – 384*

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੀ ਬੰਦਾ ਸੁਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ?

ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ਜਾਇ॥
ਅਉਰੀ ਕਰਮ ਨ ਲੇਖੈ ਜਾਇ॥ *ਪੰਨਾ – 954*

ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਮ ਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਵੈਰਾਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਾਗ ਹੈ ਇਕ ਵੈਰਾਗ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੈਰਾਗ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਸ ਰੋਈ ਜਾਣਾ। ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੈਰਾਗੀ ਕੋਈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੈਰਾਗ ਤਾਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ

ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲੈਣਾ, ਦੂਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵੈਰਾਗ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣਾ। ਮਨ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੋਣ ਹੀ ਨਾ ਦੇਣਾ। ਡਿਊਟੀ ਦੇਣੀ, ਧੀਆਂ ਪੁਤਰ ਹਨ, ਮਾਂ ਬਾਪ ਹਨ, ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ, ਪੈਸਾ ਧੰਨ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਚਾਕਰੀਆਂ, ਵਣਜ ਵਾਪਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ; ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਯਾਨੀ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹਨ ਪਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਡੁੱਬਦੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਝ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਹਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਆਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸੰਗਲ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਤਿਲ੍ਹਕ ਨਾ ਜਾਣ। ਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਗਲ ਫੜ ਕੇ ਕਰੋ, ਜੇਕਰ ਤਿਲ੍ਹਕ ਵੀ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਕ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਤਾਂ ਡੁਬ ਗਏ। ਇਕ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅਗੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਵੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੰਮ ਬਾਪ, ਦਾਦੇ, ਲਕੜਦਾਦੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਓਹੀ ਕੰਮ ਬੱਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ, ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਿਆ, ਅਗੋਂ ਬੱਚੇ ਹੋ ਗਏ, ਫਿਰ ਪਾਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਬਚੇ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਡਿਉੜੀ ਤੇ, ਕਿਸੇ ਖੂਹ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਤਾਕਤ ਖੋਈ ਗਈ, ਚਾਹੇ ਬੀਬੀ ਹੈ, ਮਾਲਕ ਸੀ ਘਰ ਦੀ, ਨੂੰਹ ਆ ਗਈ। ਆਪਣੀ ਮਾਲਕੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਜੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਘਟ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਪਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਬੰਦਾ ਉਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਫੇਰ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ - ਮੇਰੀ ਫਲਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਠੀ, ਫਲਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਬਿਜ਼ਨਸ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਜੀਵਨ ਭਰ, ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ

ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਕਮਾਈ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਯਾਦ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਐਨਾ ਵੀ ਨਾ ਡੁੱਬ ਜਾਵਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਕਿ ਮੈਂ ਭੁਲ ਹੀ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਿਆ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਗਰੀਬ ਹੈ ਪਰ-

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥

ਪੰਨਾ - 707

ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁਖ ਉਸ ਪਰਮ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਭੁਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖੇਡ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਏਸ ਗਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਫਸਦਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਨੇਜਰ ਬਣ ਕੇ ਡਿਊਟੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਫਾ ਨੁਕਸਾਨ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਇਲਜ਼ਾਮ ਆਵੇ। ਜੇ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ, ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਸੋ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਕੰਮ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ, ਉਹ ਬੈਰਾਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰੋਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੋ ਵੈਰਾਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਛਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੀਵੀਂ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਤਰ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹਨ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਵੀ ਏਥੋਂ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ -

ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 827

ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਐਸਾ

ਆਤਮਕ ਰਸ ਹੈ, ਇਕ ਐਸਾ ਅਨੰਦ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਰਸ, ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਰਸ ਛਡੇ ਜਾਣ। ਪੁਤਰਾਂ ਦਾ ਰਸ ਹੈ, ਬੜਾ ਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਐਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਬਣੇ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸ ਕਿ ਐਨਾ ਧਨ ਮੇਰਾ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ, ਐਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਰਸ, ਖਾਣ ਦਾ ਰਸ, ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਰਸ, ਬੇਅੰਤ ਰਸ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ –

ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ॥ ਪੰਨਾ – 15

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਨਾਮ ਕਿਥੋਂ ਭਾਲਦਾ ਹੈਂ? ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਛਡਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਵੀ ਖਾਣ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਛਡਦਾ, ਫੇਰ ਮਾਣ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਛਡਦਾ, ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ। ਇਹ ਵੀ ਰਸ ਹੈ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਦਾ ਰਸ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤਾਂ ਭੁਲ ਹੀ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਸ ਇਕ ਕਾਂ ਦੀ 'ਵਿਠ' ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ – ਏਥੋਂ ਦੇ ਰਸ, ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਰਸ, ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਦੇ ਰਸ। ਅਨੇਕਾਂ ਭੋਗ, ਇਹ ਸਭ ਰਸ ਛਡ ਕੇ ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਵੈਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਰੋ ਲਿਆ, ਖਿਆਲ ਆ ਗਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਮਨੋਰੰਜਕ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ, ਦੁਖ ਜਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਲੋਕ ਸੋਚਣ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬੈਰਾਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ। ਪਰ ਉਥੋਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਹ ਵੈਰਾਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵੈਰਾਗ ਤਾਂ ਧਰੂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ।

ਬਾਹਰਿ ਚਲਿਆ ਕਰਣਿ ਤਪੁ ਮਨ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇ ਅਤੀਤਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 10/1

ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਮਨ ਹਟਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇਕਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਾਂਗਾ। ਧਰੂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਵੀ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਧਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਰਾਜੁ ਨ ਚਾਹਉ ਮੁਕਤਿ ਨ ਚਾਹਉ
ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ॥ ਪੰਨਾ – 534

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਧਰੂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਧਰੂ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਿਰਫ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਹੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰਬ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਧਰੂ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਅਗਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਿਵੇਕ। ਸਮਝਦਾਰ ਬੰਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ, ਝੂਠੀਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਵਿਵੇਕ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਵਿਵੇਕ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇ, ਇਸਨੇ ਤਾਂ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ॥
ਪੰਨਾ – 795

ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੱਤ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਤ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਕ ਹੀ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਏਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਨਣਾ, ਰੂਹਾਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਟੀਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੀਚੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਤ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬਣ ਜਾਏਂਗਾ, ਕਪੜੇ ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ, ਪਰ ਸੰਤ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜੋ ਦਰਜਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੁਤਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ –

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤੁ॥
ਪੰਨਾ – 319

ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਉਸਨੇ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਟਾਪੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੁਝ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਨੇਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਏ ਤੇ ਕਹੇ ਕਿ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇੜ ਤੇ ਇਕ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮੋਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਖਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਫਲ ਗਿਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਸੁਜਾਖੇ ਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੋਰ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਨ੍ਹੇ ਪੁਛਣ ਲਗੇ, ਦੇਖਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਹੁਣ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਓ ਜਿਨਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੇ ਵੀ ਦਰਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਪਦੇ ਜਪਦੇ ਅਸੀਂ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਸਵਾਸ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਵਾਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕਾਗਰਤਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਸਨਾਟਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਨ ਫੁਰਨੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਧੁਨੀ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੁਨੀ ਬਦਲਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਗਹਿਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।। ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਧੁਨੀ ਗਹਿਰੀ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਰੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮਿਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਛਿਟਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਅੰਦਰ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ 'ਦਿਵ' ਧੁਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦਿਵ ਧੁਨੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਡੂੰਘੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਆਦਮੀ ਉਨਾਂ ਹੀ ਗਹਿਰਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਧੁਨੀ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾਗਰਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਗਰਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਨਾ ਜਾਗਰਤ ਦਾ ਹਾਲ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਨਾ ਧੁਨੀ ਦਾ। ਧੁਨੀ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁਝ ਅੰਦਾਜਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਘੜਿਆਲ ਵਜਦਾ ਹੈ ਧੁਨੀ ਦੀ ਐਸੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਤਾਰ ਵਜਦੀ ਹੈ, ਐਸਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੀ ਬੰਸਰੀ ਵਜਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਬੀਨ ਵਰਗੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਮਿਰਦੰਗ ਵਰਗੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਾਜਾ ਤਾਂ ਲਗਾ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਇਹ ਲਿਵ ਧੁਨੀ ਹੋਰ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਤ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕੀਰਤਨ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੈ। ਦੋ ਬੰਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਛਡ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੈ, ਹੀਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣਾ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਬੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ –

ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ॥
ਪੰਨਾ – 6

ਦੋ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਦਰ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਘਰ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈਂ? ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ? ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ –

ਵਾਜੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ ਕੇਤੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ॥ ਪੰਨਾ – 6

ਸੋਝੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦਰ ਦੀ ਡਿਉੜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਪਉਣ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਸੰਤਰ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੇਵਤੇ ਈਸ਼ਵਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦਰ, ਚਿਤਰਗੁਪਤ, ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਾਰੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਰਸਤਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਾਉਂਦੇ ਓਹੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਅ ਜਾਣ, ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦੇ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਮੁਰਝਾਈ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗਾਉਣਾ ਤੇ ਨਚਣਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਮਰ

ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਸ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਤਿੱਤਵ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਸੱਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਸੱਤ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੱਦਲ ਗਰਜੇ, ਧੁੱਪ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਬੱਦਲ ਆ ਜਾਣ, ਪਸ਼ੂ ਕੀ ਕਰਨਗੇ? ਪੂਛਾਂ ਚੱਕ ਕੇ ਦੌੜ ਲੈਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੰਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨਚਣਾ ਟਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੰਦ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਵੇਰੇ ਪਰਿੰਦੇ ਚਹਿਚਹਾਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਥਕੇਵਾਂ ਉਤਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਇਲ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਤ ਅੰਦਰ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਫੇਰ ਬੱਦਲ ਆ ਗਏ –

ਮੋਰ ਬਬੀਹੇ ਬੋਲਦੇ ਵੇਖਿ ਬਦਲ ਕਾਲੇ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 27/4

ਮੋਰ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੈਲਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਿੰਤਾ ਜਿੰਦਗੀ ਹੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਊੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਗੰਭੀਰਤਾ, ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, 'ਮੈਂ' ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਿਚ ਕੇ ਰਖੇਗਾ। ਉਥੇ ਹੀ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਭੁਲੇਖੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨ ਪਰਧਾਨਾ॥ ਪੰਨਾ – 1075

ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ –

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ॥ ਪੰਨਾ – 1075

ਉਸਦਾ ਫਲ ਕੀ ਹੋਏਗਾ?

ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ

ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ॥ ਪੰਨਾ – 1075

ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੂੰਹ ਮਿਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਭਾਈ ਫਿਕਰ ਕਰ ਆਪਣਾ। ਉੱਤੋਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਿਉਂ ਮੀਚ ਲਿਆ? ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੂੰ ਵੀ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲ, ਤੂੰ ਜਿੰਨਾ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲੇਗਾ, ਉਨਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਏਗਾ। ਉਹ ਧੁਨੀ ਆਏਗੀ, ਉਹ ਧੁਨੀ ਜਾਗੇਗੀ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੂੰ ਨਾਂ ਬੋਲਿਆ, ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਗਾਇਆ, ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪੈ ਗਈ, ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ।

ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਲ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ –

ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਣਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ॥

ਪੰਨਾ – 546

ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਗਾਏਂਗਾ ਫਿਰ ਅੰਦਰ **(viberation)** ਝਰਨਾਹਟ ਹੋਏਗੀ, ਫੇਰ ਨਾਮ ਚਲ ਪਵੇਗਾ। ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਖਿਝੇ ਰਹੋ – ਖਿਝਿਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਕਦੀ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ

ਤਿਸ ਕਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ॥ ਪੰਨਾ – 308

ਭਲਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਈਰਖਾ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਫਸਲ ਕਿਉਂ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਸਦਾ ਮੁੰਡਾ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹਿਆ ਗਿਆ, ਇਹਦਾ ਕਾਰਜ ਕਿਉਂ ਸਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿਉਂ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਐਵੇਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ –

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥

ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ ਪੰਨਾ – 386

ਸੋ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇੜਾ ਲਿਆਏਗਾ, ਪਿਆਰ ਵਧਦਾ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ। ਪਿਆਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ, ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ

ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਐਸੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਦਾ ਹੀ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ –

ਸਾਚੁ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਵਯੇ

ਸੋ ਪਿਆਰ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਣਗੇ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝੇਗਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮੋੜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਗਲਤ ਮੋੜ ਕੱਟ ਲਿਆ ਤਾਂ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਹੀ ਮੋੜ ਕਟ ਲਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਸੂਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗਾਇਆ ਕਰੋ – ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਚੁਪ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਚੁਪ ਕੀਤਿਆਂ ਕੁਝ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਫਲ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਸਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਜ਼ ਹੀ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭਿਜਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗਾਉਣ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਤੂੰ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰ। ਜਿਹੜਾ ਦੂਜਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਸੁਰਤ ਜੁੜੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਓਧਰ ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹੋ, ਪੂਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਕਰੋ।

ਅੰਦਰ ਵੀ ਜੋ ਹਰ ਵਕਤ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਗੈਬੀ ਸਾਜ਼ ਹਨ, ਉਥੇ ਐਸਾ ਨਾਦ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆ ਗਿਆ, ਆਦਮੀ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘਾ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਸਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੈ –

ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ॥
ਪੰਨਾ – 5

ਉਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਣਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਗਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਰਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੱਸ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਲੁਕ ਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਥਰੂਮਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਥਰੂਮ ਸਿੰਗਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਗਾਉਣਾ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੇਧ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਧੁਨੀ ਸੁਣਨ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰੱਬ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਗਾਉਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਭ ਭਗਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 'ਸੋ ਦਰ' ਦੀ ਪਉੜੀ ਤੇ ਗਿਣੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਜੱਸ ਲਿਆਓ। ਉਸ ਜੱਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੀ ਧੁਨੀ ਸੁਣੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ॥ ਪੰਨਾ – 943

ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਜਗਾਓ ਜੋ ਸੁਤੀ ਪਈ ਹੈ।

ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ॥ ਪੰਨਾ – 1168

ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਭੋਲਿਆ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ॥
ਪੰਨਾ – 938

ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਗਾਬੀ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਣ ਦੇਂਦੀ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੰਘ ਜਾਓਗੇ, ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਚੁਗਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ, ਕਪਟ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਰੁਚੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਵਧਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਜਾਗੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਰੁਚੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਭੋਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ? ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ –

ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ॥ ਪੰਨਾ - 1168

ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੁਰਤ ਛਡ ਦੇ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਕਿ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪੂਜਾ ਹੈ ਇਹ। ਪ੍ਰਤੀਕ ਪੂਜਾ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਹੈ -

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ॥ ਪੰਨਾ - 938

ਦੋ ਨਾ ਮੰਨ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੰਨ। ਚਾਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇਹ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਨਹੀਂ ਦੇਹ ਵਾਲਾ, ਏਸ 'ਪ੍ਰਤੀਕ' ਨੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਖੜ੍ਹ ਗਏ; ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੂਰਤੀ ਕੋਲ ਖਲੋ ਗਏ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ, ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਜਾਵਾਂਗੇ; ਮੂਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਖਲੋਣਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਮਝੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਕਿਤਨਾ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਮੂਰਤੀ ਤਾਂ ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਚਲਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਇਹ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਫਿਰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁਲਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਾ ਸੁਤੇ ਨਾ ਜਾਗਦੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾ ਭੁਲੇ, ਉਹ ਸੰਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਫੌਜ ਵਿਚ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ; ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁਲੇ ਨਾ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਾਗ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਾਗਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਜਗਾ ਦੇਣਗੇ, ਸੁਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਸੁਆ ਦੇਣਗੇ। ਜੇ ਅੰਨਾ ਹੈ -

ਅੰਧਾ ਆਗੂ ਜੇ ਥੀਐ ਕਿਉ ਪਾਧਰੁ ਜਾਣੈ॥
ਪੰਨਾ - 767

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੋ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ, ਜੇ ਸੁਣੋਗੇ ਤਾਂ ਭੁਲ ਜਾਓਗੇ, ਮਨ ਦੀਆਂ

ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਸੁਣੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭੁਲ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਮਨ ਦੇ ਮਗਰ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕਲਪਤ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ; ਜਦੋਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਕਿ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਤਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਗਏ -

ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ
ਬਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ॥ ਪੰਨਾ - 795

ਸੋ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਈਏ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣਾ ਜੱਸ ਗਾਉਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ੇ। ਅਸੀਂ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਨਾ ਬੈਠੀਏ, ਤੇਰਾ ਜਸ ਗਾਈਏ, ਘਰ ਛਡਿਆ, ਆਰਾਮ ਛਡਿਆ, ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਜਸ ਗਾਈਏ।

ਧਾਰਨਾ - ਓਹੀਓ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਨੇ,
ਭਾਉਂਦੇ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਮਾਲਕਾ -2, 2.
ਭਾਉਂਦੇ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਮਾਲਕਾ -2, 2.
ਓਹੀਓ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਨੇ,.......... -2.

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੋ -

ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 2

ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਾਲਦਾ ਹੈ -

ਮਾਤਾ ਕੇ ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ
ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ॥
ਮਨਹੁ ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ
ਜਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਆਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਏ॥ ਪੰਨਾ - 920

ਜਿਹੜਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ; ਮੇਦੇ ਵਿਚ ਜਠਰਾ ਅਗਨ ਹੈ। ਮੂਲੀ ਖਾ ਲਓ, ਮਿਹਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗਲ ਜਾਏਗੀ। ਅੱਗ ਤੇ ਰਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਦੇਰ ਲਗੇਗੀ। ਐਸੀ ਅਗਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ

ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ॥
ਸਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ,
ਤਊ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ॥
ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੈ ਕਰ,
ਪਾਪ ਸਮੂੰਹ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਵੈ॥
ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹ ਤੋ ਸੌਂ,
ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚੋਂ

ਜਿਹੜਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਰਖੋ, ਕੋਈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਰਖੇਗਾ, ਕੋਈ ਅੱਲਾ ਅੱਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਰਖੇਗਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਹੁਣ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨਾਇਆ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਸੰਸਾਰੀ ਦੁਖ ਚਿੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਉਹ ਪਉੜੀ ਕਿਸ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਗੁਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਅਵਗੁਣ ਕਢਣੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਵਸੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਹੈ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਐਨਾ ਮੈਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿਆਹ ਬਣ ਗਿਆ –

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ
ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥
ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ॥

ਪੰਨਾ – 651

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਕੋਹਲੂ ਦੀ ਲੀਰ ਨੂੰ ਸੌ ਵਾਰੀ ਵੀ ਧੋ ਲਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹਦਾ ਹੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਸਾਬਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਬਣ

ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ॥
ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ॥ *ਪੰਨਾ – 4*

ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਅੰਦਰ ਔਗੁਣ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਉਹ ਬਦਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ, ਹੱਠ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਮਨੁਖ ਦੀ ਜੋ ਬਿਰਤੀ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁਖ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹੈ; ਪਸ਼ੂ ਅਜੇ ਫੇਰ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁਖ ਜੋ ਬਿਰਤੀ ਹੀਣਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸੁਰਤ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ, ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਆਵਨ ਆਏ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ॥

ਪੰਨਾ – 251

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਲਾਇਆ ਹੈ 'ਪਸੁ ਢੋਰ' ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਉਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਜੇ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਪੁਰਸ਼ 'ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਬੁਝਣਾ ਕੀ ਹੈ? 'ਨਾਮ'। ਜੋ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪਸ਼ੂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਬੇਵਸੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ, ਉਸ ਮਨੁਖ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪਸ਼ੂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਸ਼ੂ ਆਪਣੀ ਵਕਾਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਕਦੀ ਇਨਸਾਨ ਕਸਵੱਟੀ ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਤੇ ਤੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੈਂ? ਪਸ਼ੂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਮੈਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਨਿੰਦਿਆਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਘੋਰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ॥

ਪੰਨਾ – 755

ਪਸ਼ੂ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਗਿਰਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਕਿਸੇ ਦੀ

ਚੁਗਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਔਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੇ ਦਾ ਖੋਹ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੋਰਾਵਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੰਗ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖੁਰਲੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਖਾਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਔਗੁਣ ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਧਨ ਖੋਹ ਲੈਣਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਲ ਛਲ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਧੋਖੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਿਲਾਵਟਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਛਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਪਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਤਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਔਗੁਣ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਵਧੀਆ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦਾ ਸੌਣਾ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਮਨੁਖ ਹੈ ਅਗਰ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਲਗਾਈਏ ਕਿ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਕਿੰਨਾ ਹੈ? ਸੋਡੀਅਮ ਕਿੰਨਾ ਹੈ? ਮਰੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਦੀ **chemical value** ਰਸਾਇਣਕ ਕੀਮਤ ਕਿਤਨੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਤੀਹ ਕੁ ਰੁਪੈ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿਤਨੀ ਹੈ?

ਜੇਕਰ ਹਾਥੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕਿੰਨਾ ਮੁਲ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪੈ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਕਰਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਚਮੜਾ ਤਬਲੇ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਢੋਲਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤ ਅਧੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਹਦੀ ਖੱਲ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਰੋਜ਼ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਰੱਖਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਹੀ ਖੱਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਆਰਾਮ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਅਰਾਮ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹੱਡ ਵਿਕਦੇ ਹਨ, ਖਾਦ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ। ਖਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਠੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਦੁਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਟਾਮਿਨ ਹਨ। ਦੁਧ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ, ਮਠਿਆਈਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦੱਤਰ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਜਾਨਵਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਨਸਲ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰੇ, ਦੂਜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਭਾਵੇਂ ਕਰ ਲਵੇ। ਸੱਪ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਲੜੇ ਤਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਵੀ ਸੌ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਹਿਰ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ

ਲੜਦਾ ਹੈ, ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਨੁਖ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਐਟਮ ਬੰਬ ਬਣਾ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ। ਪਸ਼ੂ ਕਦੀ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਲੜਦੇ। ਇਹ ਮਨੁਖ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ, ਕੱਲ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਹੋ, ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਪਸ਼ੂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 462

ਗੁਰੂ ਪਸ਼ੂ ਤੋਂ ਵੀ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸੱਜਣ ਦਾ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਯਾਤਰੂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਮੰਦਰ ਦੇਖ ਕੇ, ਮਸਜਿਦ ਦੇਖ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੁਲਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਰਾਤ ਕਟੀਏ ਤਾਂ ਬੜਾ ਆਰਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਹਾਂਗੇ, ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹਾਂਗੇ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸਜਿਆ ਧਜਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ, ਜਿਸਨੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਤਸਬੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੱਧਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਗੇ ਅੱਧਾ ਹਿੰਦੂ ਲਗੇ। ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਠਾਕੁਰ-ਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਫਜ਼ਲ ਦੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਲਈ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈ। ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਗੁਪਤ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਸਾਮਾਨ ਲੁਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਜੋ ਵਖਰੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਜੇ ਬੱਦਤਰ ਮਨੁਖ ਸੀ। ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗਏ, ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਕੋਈ ਬਾਤਚੀਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੇ ਵਾਂਗਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਅਖਰ ਉਚਾਰੇ ਹਨ ਜੋ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਏਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦਾਨਿਆ ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ ਤੂੰ ਰਬਾਬ ਸੁਰ ਕਰ। ਉਹ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਸੀਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ

ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ –

ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ॥
ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸੁ॥
ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ੍॥
ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ॥ ਪੰਨਾ – 729

ਜਦੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਜਣਾ! ਸਜਣ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਣ। ਐ ਸਜਣਾ! ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਸੱਜਣ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁ-ਸਜਣ ਹਾਂ, ਸਜਣ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। (**A friend in need is a friend indeed**) ਸਜਨ (ਮਿਤਰ) ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੋਇਆ। ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਲ ਉਘੜ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਘਬਰਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਆ ਗਿਆ –

ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਤੀਰਥ ਮੰਝਿ ਵਸੰਨਿ॥
ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣੇ ਬਗੇ ਨਾ ਕਹੀਅਨਿ੍॥
ਪੰਨਾ – 729

ਉਤੋਂ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰ ਲਈ, ਰਹਿਤਾਂ ਬਹਿਤਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਦਿਸਣ ਲੱਗਾ, ਚੋਲਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਪੀਲਾ ਚੋਲਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਹਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਚਿੱਟਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਲਾਲਸਾ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਧੋਖਾ ਦਿਆਂ, ਕਿਵੇਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਾਂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਨਿਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕਾਬੂ ਆ ਜਾਣ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਉਂ ਤਾਂ ਬੱਗਾ (ਸਫੈਦ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਪੜਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਣਾ ਤੇਰੇ ਭੇਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੂੰ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ, ਇਹ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ, ਇਹ ਮਹਿਲ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ। ਅਖੀਰ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਗਲੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹ ਰਸਤਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੱਲ ਵੀ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਡੁਬਦਾ ਵੀ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਲਵੇ। 'ਸਜਣ' ਸਮਝ ਗਿਆ

ਕਿ ਅਜ ਪੂਰਾ ਆ ਗਿਆ। ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਸਜਣਾ! ਹੁਣ ਨਾ ਦੇਰ ਕਰ, ਪਾਪ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤੀ। ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਮੇਰੀ ਮਾੜੀ ਤਸਵੀਰ ਖਿਚ ਦਿੱਤੀ। ਸਜਣ ਬਦਲ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਬਦਲਾਅ ਦਿਤਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ। ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਕਿਤੇ ਧੋਖਾ ਨਾ ਦੇਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਜਿਹੜਾ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੁਣ ਸਚਮੁਚ ਸਜਣ ਆ ਗਿਆ। ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਸਜਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਚਾਨਣ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ॥
ਪੰਨਾ – 1102

ਨਾਲ ਸਜਣ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਜਣ ਤਾਂ ਸੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ॥
ਪੰਨਾ – 1102

ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਜਣ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਉਹ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਛਡ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਸਜਣ ਨੇ, ਉਹ ਮਰਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ, ਆਪ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਸਿੰਘਾ! ਦਸ ਤੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਡੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸੱਜਣ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਕੌਣ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ

ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੱਜਣ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਜਾਵੇ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਝੂਠੇ ਸੱਜਣ ਹਨ।

ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ 'ਕਣੀ' ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। 'ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ' ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮਸਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿੰਨਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੁਣਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਹੈਂ, ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਹੋਣਗੇ, ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਚਿਤ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਤ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਮਾਇਆ ਅੰਨ੍ਹਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਬੋਲਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ – ਇਕ ਸੁਰਤ ਹੈ, ਇਕ ਨਿਰਤ ਹੈ। ਸੁਰਤ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਨਿਰਤ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਕ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਇਕ ਸੁਨਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਸੁਰਤ ਸੁਤੀ ਪਈ ਹੈ, ਜਾਗਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੁਰਤ ਸੁਤੀ ਪਈ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਸੁਤੀ ਪਈ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਗੁਣ – ਰਜੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ –

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥
ਪੰਨਾ – 920

ਉਮਰ ਲੰਘਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਫੇਰ ਸੁੱਤੇ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਬਿਰਤੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਬੰਦੇ ਬਣਦੇ ਹਾਂ, ਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਆਹ ਹੋ

ਜਾਵੇ। ਮਨ ਤਾਂ ਏਧਰ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਭਜਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਤਮੋ ਗੁਣ ਬਿਰਤੀ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਹੈ। ਚਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ; ਜਾਂ ਸੌਂ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਸਿਨਮਾ ਦੇਖ ਆਈਏ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਰਤੀ ਗਲਤ ਹੈ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਬਿਰਤੀ ਹੈ, ਚੰਚਲ ਬਿਰਤੀ ਹੈ, ਮਨ ਚੰਚਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਜੋ ਗੁਣ ਬਿਰਤੀ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਤੋ ਗੁਣ ਬਿਰਤੀ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਰਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੇ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਹੈ।

ਇਕ ਬਿਰਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਗ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤਿੰਨ ਬਿਰਤੀਆਂ – ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ, ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੈਗੀ ਨੀਂਦ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ–

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ....॥
ਪੰਨਾ – 920

ਕੇਵਲ ਸੁੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਾਲ ਭਰਮ ਵੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। **Illusion and ignorance** (ਭਰਮ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ) ਵੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਸਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦਾ। ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਵੀ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਸੁੱਤੇ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਗਣ ਦੀ ਇਸਨੇ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਗਦਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਗਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਸੁਰਤ ਜਾਗ ਪਵੇ, ਨਿਰਤ ਜਾਗ ਪਏ; ਨਿਰਤ ਨੇ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਰਤ ਨੇ ਸੁਨਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੈ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਅਖੀਰਲੀ ਹੱਦ (**extreme**) ਤਕ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ।

ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥ ਪੰਨਾ – 313

ਅਤਿ, ਐਕਸਟਰੀਮ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਸੁੱਤਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਘੂਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਲੈਕਚਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਸੁੱਤੇ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਾਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਗਦੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੁਣ ਲਵੇ, ਬੰਦਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਜਣ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਸਜਣ ਬਣ ਗਿਆ। ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਬਦਲ ਗਈ। ਭੂਮੀਏ ਨੇ ਸੁਣਿਆ, ਭੂਮੀਆਂ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਗ ਆ ਗਈ, ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਫਰਕ

ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸੀ, ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੋਇਆ? ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ॥
ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ
ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ॥ ਪੰਨਾ - 1075

ਅਸੀਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਗੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਆਦਮੀ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਉਸਦੀ ਰਸੀਲੀ ਹੈ, ਸਾਜ ਵੀ ਬੜੇ ਰਸੀਲੇ ਹਨ, ਮਨ ਅੰਦਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ?

ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੌ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਾਨਸੇਨ ਸੀ। ਅਜ ਤਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਰਾਗੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 'ਦੀਪਕ' ਰਾਗ ਗਾ ਕੇ ਦੀਵੇ ਜਲਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਾਨਸੇਨ! ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਹ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਕਿਥੋਂ ਸਿਖੀ ਹੈ? ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਤਾਨਸੇਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਚਾਹੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਰੂਹਾਨੀ ਹੋਵੇ। ਅਕਬਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਨਸੇਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਗਾਣਾ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਗਾਣਾ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਏਥੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ॥
ਪੰਨਾ - 6

ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਵੀ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਨਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਅੱਗ ਨਾਦ ਕਰ

ਰਹੀ ਹੈ, ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤੇ, ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ, ਧਰਮਰਾਜ, ਦਰਖਤ ਆਦਿ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਪੁਰੀ ਮਸਤ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹਦਾ ਰਸਤਾ ਨਾਦ ਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਬੰਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਪੰਛੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਦੀ ਸੁਣੋ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਫੁਰਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦੇ, ਅੰਦਰੋਂ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ, ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚੋਗਾ ਚੁਗਾਂਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਇਲ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਤੂੰ ਗਾ ਦੇ। ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਗਾਏਗੀ। ਕੀਰਤਨ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਕੂਕ ਹੈ, ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਸਰ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੋ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਤਾਨਸੇਨ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦੇ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਂ? ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿਚ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਜਦ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸੁਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਛੁਪ ਕੇ ਸੁਣਾਂਗੇ। ਅਕਬਰ ਤੇ ਤਾਨਸੇਨ ਦੋਨੋਂ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਛੁਪ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਤਾਨਸੇਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਉਠਿਆ ਤੇ ਸਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਆਤਮਾ ਦਾ, ਤੇ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠੀ ਤੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਗਈ ਤੇ ਅਕਬਰ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਹ ਅਸਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਬਿਰਤੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਰੂਹਾਨੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਗਾਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ, ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਤਾਨਸੇਨ ਅਕਬਰ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਹੋ ਗਈ? ਆਪ ਕਲ ਤੋਂ ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ, ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ। ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਤਾਨਸੇਨ! ਮੈਂ ਕੀ

ਦਸਾਂ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਐਨਾ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਅਜੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾ ਪਾਸਕੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ। ਇਹਦਾ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਤਾਨਸੇਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਾਉਂਦਾ ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਂ। ਸਾਜ ਮੇਰੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹਨ, ਗਲਾ ਵੀ ਮੇਰਾ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਪਰ ਫਰਕ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਪੈਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਰੋਜ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਤਮ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਸੋ ਮੇਰੇ ਗਾਉਣ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਲਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗਾਇਆ ਜਾਏਗਾ, ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਕੋਈ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਉਚੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵੇ, ਜੇਕਰ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਲਿਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਾਰ ਉਸ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਓਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਓਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਤੋਂ ਉਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਂਗੇ ਪਰ ਫੇਰ ਉਥੇ ਦੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ, ਸਾਡੇ ਤੇ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਤਾਸੀਰ ਨਾ ਹੋਈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਗਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਗਾ ਰਿਹਾ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, 19 ਸੈਕਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਫੈਮਲੀ ਦੀ ਇਕ ਮਾਈ ਸੀ, ਉਹ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਪਹੁੰਚੀ। ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਬੇਟਾ! ਇਹ ਕੌਣ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਵਾਜ਼ ਕਿਥੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਪੁੱਤਰ ਮੈਂ ਕਦੀ ਫਰਮੈਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ? ਪੁੱਤਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਾਂ! ਤੂੰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮੰਦਰ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਖਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ, ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸੇਧ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਾਂ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਚਲ। ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ 19 ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਮਾਈ ਰੋਂਦੀ ਹੀ ਰਹੀ। ਪੁੱਤਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ –

ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਵਿਛੋੜਾ ਤੈਥੋਂ ਪਾ ਲਿਆ,
ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਲੈ ਗੁਰਾ –2, 2.

ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਅੰਦਰੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਏਥੇ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣੋ। ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਕੱਲ ਦਾ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਭਲਾਮਾਣਸ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ 19 ਸੈਕਟਰ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ 60 ਜਾਂ 70 ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਵਾਈਬਰੇਸ਼ਨ, ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਭੁਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਬਾਥਰੂਮ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਏਥੇ ਮੈਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਬਦਲਾਵ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਕਿ ਡਬਲ ਐਮ.ਏ. ਸਨ, ਆਪ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਸਵਾਲ ਲਿਖੇ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿਧੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ, ਸਾਜ ਵਜ ਰਹੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਾਬਿਆਂ ਬੈਠ ਕੇ ਕੱਲੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ, ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਉਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਬਦਲਿਆ ਕਿੰਨਾ ਕਿ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰੀ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ, ਘਰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਚੋਲਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਸਾਧੂ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹੀ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਕੀਰਤਨ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਧੁਨ ਜਾਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਕਰੋਧੁ ਜਲਾਵੈ॥ ਪੰਨਾ – 411

ਕ੍ਰੋਧੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ

ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜਾਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ; ਨਾ, ਏਥੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ –

ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ
ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ॥ ਪੰਨਾ – 795

ਬਾਣੀ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ–

ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥
ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਚੋਲਾ॥ ਪੰਨਾ – 313

ਅੰਦਰ ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਲੜੀ ਅਸੀਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜੁਗਤ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੱਕਰ ਲੰਘ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਤਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਾਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅੰਦਰ ਚਲੇਗਾ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ – ‘ੴ’ ਦਾ ਸ਼ਬਦ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ। ਜੇ ਤਾਂ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਮਨੁਖ ਹੈਂ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈਂ, ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਜਾਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜਾ ਸਿਆਨਾ ਹੈਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕਚਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਬੜੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਉਣਗੀਆਂ ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਜਾਗਿਆ? ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦੇਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਮੰਤਰ ਅਜੇ ਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ –

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸ੍ਹ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ॥
ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ॥
ਪੰਨਾ – 1356

ਕੁਤਿਆਂ ਬਿਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ, ਸਪ ਵਰਗਾ ਹੈਂ, ਗਧੇ ਵਰਗਾ ਹੈਂ, ਕਾਉਂ ਵਰਗਾ ਹੈਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਗੁਰੂ, ਮੰਤਰ

ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਜੁਗਤ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇ, ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਾ ਹਟੀਂ –

ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ – 708

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਜਪਦਾ ਜਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਫੇਰ ਮੈਂ ਜਪਦਾ ਹੀ ਜਾਵਾਂ? ਹਾਂ ਭਾਈ ਤੂੰ ਜਪਦਾ ਹੀ ਜਾ, ਫਿਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਏਗਾ, ਉਹ ਰਸਨਾ ਜਪਦੇ ਜਪਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਫੇਰ ਤੇਰੀ ਰਸਨਾ ਨਹੀਂ ਹਿਲੇਗੀ, ਤੇਰੇ ਸਵਾਸ ਤੇ ਨਾਮ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ‘ਮਧਮਾ’ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇਂਗਾ, ‘ਪਸੰਤੀ’ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਫੇਰ ‘ਪਰਾ’ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਨਾਮ ਚਲ ਪਵੇਗਾ, ਹਰ ਵਕਤ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ‘ਨਾਦ’ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸੋ ਸ਼ਬਦ’ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੂੰ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਜੋੜੇਂਗਾ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਸਭ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਨਾਮ ਤਕ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਕਿਹੜੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਸ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਵਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮ ਸਥਿਤੀ ‘ਉਨਮਨ’ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਟੁਟਦੀ ਹੈ, ਕਾਲ ਦਾ ਚੱਕਰ ਟੁਟਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਅੰਦਰ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਸੋਝੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪੇ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ – ਨਿਆਰਾ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਦੀ ਹੀ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੈ –

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥ ਪੰਨਾ – 12

ਬਰੀਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਾਰੀ ਨੂੰ, ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਤੂੰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਫਜ਼ੂਲ ਹਨ–

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥ ਪੰਨਾ – 12

ਉਸ ਨਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ, ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਫੜ, ਉਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ, ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿ –

ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ॥ ਪੰਨਾ – 12

ਸੋ ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ, ਸਤਸੰਗ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਹੈ –

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥ ਪੰਨਾ – 293

ਉਹ ਇਸ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਵੀ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਨੁਖ ਨਾਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇ ਮਨੁਖ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਬਖੀਲੀ ਕਰਕੇ, ਝਗੜੇ ਝਾਟੇ, ਬੇਮਤਲਬ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੇਮਤਲਬ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਰੋਕ ਦੇਣੀ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਬਜਾਏ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਹਰ ਹਫਤੇ ਅਗੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰੀਏ ਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀਏ, ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਨੂੰ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀਏ। ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪਤਾ ਵੀ ਲਗੇਗਾ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੈ –

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ॥
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ॥
ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ॥
ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ॥
ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ॥
ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ॥
ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ॥
ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ॥
ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ॥
ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਕਹੀਐ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ॥
ਪੰਨਾ – 276

ਸੋ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਮਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਸਾਹ ਆਵੇ ਕਿ ਨਾ ਆਵੇ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਈਏ। ਪਿਛੇ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੱਚੀ ਪੱਚੀ ਪਾਠ ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰੋ, ਪੰਦਰਾਂ ਪਾਠ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਸ ਦਸ ਮਾਲਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ ਕਰੋ, ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰੋ ਕਿ ਮਨ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਛੋਟਾ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਵਕਤ ਮਨ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਕਤ ਵੀ ਲਗਾ ਲਿਆ, ਚਾਹੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਹੀ ਲਗਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਐਨੀ ਵੀ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਠਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਐਨੀ ਦੇਰ ਨਠਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ, ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ, ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮਨ ਹੋਰ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਹਾਂ। ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਸੀਂ, ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਹੈ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਨੋਟ ਕਰੀ ਜਾਉ ਕਿ ਐਨਾ ਚਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਐਨਾ ਚਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰੋ, ਐਵੇਂ ਨਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣਾ। ਇਸਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿਧਰੇ ਤਾਂ ਟਿਕੇਗਾ ਹੀ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਤਨ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਏਸ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਅਗਲੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਉਹ ਔਖੇ ਹਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਖਰੀ ਹੈ, ਸੋਚ ਵਖਰੀ ਹੈ, ਏਥੇ ਤਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਹਰ ਵਕਤ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਨਾਮ ਦਾ ਨਾਦ ਸੁਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਦ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਖਟ ਗਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਇਹ ਪੱਕਾ ਜਾਣੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੇ, ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੇ, ਸਾਡੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੇ, ਸਾਡੇ ਪੈਸੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਬਲਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਰਖਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡਾ ਇਹ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਗ ਕੰਮ

ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਰਖੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਵਧੀਏ।

ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਘਿ ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ॥

ਪੰਨਾ - 1097

ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਈਂ, ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਜਾਗ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰੀਂ। ਸਤਸੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਬੜਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਜਾਗੀਏ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਾਗ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਾਡਾ ਕੁਝ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹੇ, ਏਨੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾ ਧਾਰੇ, ਉਹ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾ ਧਾਰਨ ਕਰੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਡਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ-

ਧਾਰਨਾ - ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਪੁਛੋ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੇ ਨੂੰ -2, 2.
ਸੰਗਤੇ, ਪੁਛੋ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੇ ਨੂੰ -2, 2.
ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ,..... -2.

ਮਿਲੈ ਜਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਤਿਆ ਡਡਾਂ ਜਲ ਵਾਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 36/14

ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਡੱਡੂ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਹਨ -

ਵਾਲ ਵਧਾਇਆਂ ਪਾਈਐ ਬੜ ਜਟਾਂ ਪਲਾਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 36/14

ਜੇਕਰ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸ ਰਖ ਕੇ, ਜਟਾਵਾਂ ਰਖ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਜੋ ਬੋਹੜ ਦੇ ਦਰਖਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨੰਗੇ ਰਹਿਆਂ ਜੇ ਮਿਲੈ ਵਣਿ ਮਿਰਗ ਉਦਾਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 36/14

ਜੇ ਕਰ ਨੰਗੇ ਰਿਹਾਂ ਜਾਂ ਕੱਪੜੇ ਨਾ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਿਰਗ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਕਿਹੜਾ ਕਪੜਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ?

ਭਸਮ ਲਾਇ ਜੇ ਪਾਈਐ ਖਰੁ ਖੇਹ ਨਿਵਾਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 36/14

ਜੇ ਭਸਮਾਂ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਮੈਲੇ ਕਚੈਲੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖੋਤਾ ਤਾਂ ਸਦਾ ਖੇਹ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਜੇ ਪਾਈਐ ਚੁਪ ਕੀਤਿਆਂ ਪਸੂਆਂ ਜੜ ਹਾਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 36/14

ਜੇਕਰ ਚੁਪ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਸਨੇ ਇਸ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ -

ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ॥
ਪੂਛਹੁ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੈ ਬੇਦ ਬਿਆਸੈ ਕੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 60

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਵਡਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਓ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਉ, ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਉ, ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਉ, ਜਿਸਦੇ ਲੜਕੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਛੱਤੀ ਸਾਲ ਇਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ, ਜਟਾਵਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ, ਐਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈਆਂ ਕਿ ਕੇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਐਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੀਆਂ ਕਿ ਆਪ ਜਟਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਮਹੀਨੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਹਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਨਵਰ ਬੱਚੇ ਪਾਲ ਕੇ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂ। ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ, ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਾ ਵੜਨ ਦਿਤਾ। ਅਖੀਰ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਇਹਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ, ਇਸਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ। ਸੁਖਦੇਵ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤਪਸਿਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਵਸ਼ਯ ਧਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਧੱਕੇ ਖਾ ਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ (**atoms**) ਹਨ ਉਹ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਲੈਕਟਰੌਨ, ਨਯੂਟਰੌਨ, ਪਰੋਟੋਨ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ–

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ॥

ਪੰਨਾ – 695

ਜੋ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਖੋਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਖੋਜ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮਿਲੇ –

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਗੜ ਮੰਦਰਿ ਏਕ ਲੁਕਾਨੀ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਖੋਜੀਐ ਮਿਲਿ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ – 1179

ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋਤ ਨਾਲ ਜੋਤ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੂਆ ਮੁਝ ਮਹਿ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ॥
ਜਬ ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤੂ॥

ਪੰਨਾ – 1375

ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ – 969

ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਜ ਕਰ ਲਈ, ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਉਹ ਘਰ ਲਭ ਲਿਆ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੁਢਾਪਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਨਰੋਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਹੁੰਚ ਤਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਭਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ –

ਗੁਪਤਾ ਨਾਮੁ ਵਰਤੈ ਵਿਚਿ ਕਲਜੁਗਿ
ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ॥ ***ਪੰਨਾ – 1334***

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਨਾਮ ਵਰਤਦਾ ਹੈ –

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ***ਪੰਨਾ – 294***

ਲੇਕਿਨ ਕੀ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਸੁਣਦਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਹੈ ਅੰਦਰ, ਉਹਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਭ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਧੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਅਧੂਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ, ਦੁਆਪਰ, ਤ੍ਰੇਤੇ, ਸਤਿਜੁਗ ਸਭ ਦਾ ਉਧਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਖੁੰਝ ਗਏ, ਸਭ ਦਾ ਉਧਾਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਸ਼ਬਦਾ ਅਵਤਾਰ' ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੌਰ ਤਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੇਣ ਦੀ, ਐਵੇਂ ਨਾਮ ਚਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਨਾਮ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਖਲੋ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਵਰਤੋ, ਸਰੀਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। ਉਹ ਪੰਜ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਤਪਸਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਹੁਣ 48 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, 48 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਧੱਕੇ ਕਿਉਂ ਪਏ ਹਨ। ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਬਾਹਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਖੇਲ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ 'ਸੁਖਦੇਵ' ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਤੱਪਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ

ਦੇਰ ਤੋਂ ਤਪਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਪਸਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਿਗੁਰਾ ਹੈ, ਇਸਨੇ ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਐਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਰਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਤੋਂ, ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਤੋਂ, ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਤੋਂ ਧੱਕੇ ਵੀ ਪੈ ਗਏ, ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਸੋ ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਜਦੋਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛਿਆ ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੁਤਰ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਹੈਂ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਉਦਾਸ ਨਾ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਮੈਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲਵਾਂਗਾ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਵਿਚ, ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿਚ, ਪੁਰੀਆਂ ਵਿਚ, ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਧੱਕੇ ਪਏ। ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਬੜੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਹਰ ਬੱਚੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਨਿਗੁਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪਰਦਾ ਟੁਟਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਦੋਸ਼ ਹਨ- ਮਲ, ਵਿਕਸ਼ੇਪ ਤੇ ਆਵਰਨ। ਮੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ
ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 651

ਵਿਕਸ਼ੇਪਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਦੌੜਿਆ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ - ਕਦੀ ਏਧਰ, ਕਦੀ ਓਧਰ। ਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਆਵਰਨ'। ਆਵਰਨ ਪੜਦੇ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਬਰੀਕ ਜਿਹਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਫਰੀਦ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ -

ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੇਹਿ॥
ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਢੂਢੇਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1378

ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ? ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਪੜਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ,
ਪੜਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹਉਮੈ ਦਾ -2, 2.
ਪੜਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹਉਮੈ ਦਾ -2, 2.
ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ,........ -2.

ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 1264

ਦੇਖੋ ਕਿੰਨੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਡਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਵਿਘਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਫਲਾਣੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਚੌਂਕੀਆਂ ਭਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਭੂਤ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਕੋਈ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਭੂਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਮਨੁਖ ਹਨ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਮੈਂ ਮਨੁਖ ਹਾਂ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ ਵੀ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਉਹ ਆਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੜੌਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਭੂਤ ਆ ਗਿਆ। ਲੋਕੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭੂਤ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ! ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਤਾਂ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੂਤ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਭੂਤ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬੀਬੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਭੂਤ ਹੀ ਭੂਤਾਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1374

ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਨਾ ਪਏ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਘਰ ਦੇ

ਅੰਦਰੋਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਨਮਾਜ਼ ਨਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਨਾ ਪੈਣ, ਜਿਥੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਜਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਵੇ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਹੋਣ - ਲੱਖਾਂ ਦੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਠੀਆਂ ਨਾ ਕਹੋ-

ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ....॥

ਪੰਨਾ - 1374

ਉਹ ਤਾਂ ਮੜੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਹੈ -

.... ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 1374

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭੂਤ ਤੇ ਭੂਤਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਲੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਅਉਤਾਰੁ॥
ਪੁਤੁ ਜਿਨੂਰਾ ਧੀਅ ਜਿੰਨੂਰੀ ਜੋਰੂ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 556

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ ਵਿਹਾਰ ਸੋਚਾਂ ਸਭ ਵਖਰੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਟੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ, ਉਹ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਨਾ - ਭੂਤ ਲੋਕ ਉਹ,
ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਓਂ ਜਪਦੇ-2, 2.
ਨਾਮ ਨਹੀਓਂ ਜਪਦੇ
ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਓਂ ਜਪਦੇ -2, 2.
ਭੂਤ ਲੋਕ ਉਹ,
ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਓਂ ਜਪਦੇ,...2.

ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹਿ॥
ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1374

ਸੋ ਜੋ ਨਿਗੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ

ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 435

ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬੁਰੀ ਬਾਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ -

ਜਾਕੀ ਰਹਿਤ ਨ ਜਾਣੀਐ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀ ਗੀਤ॥
ਤਿਸਦੇ ਹਥੋ ਖਾਧਿਆ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ॥

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਦੇਵ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪੁਤਰ! ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਧਾਰਨ ਕਿਸਨੂੰ ਕਰਾਂ? ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ। ਜੋ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਕਾਚੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੂਆ॥ ਪੰਨਾ - 933

ਜਿਹੜਾ ਕੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਹੈ -

ਅੰਧਾ ਆਗੂ ਜੇ ਥੀਐ ਕਿਉ ਪਾਧਰੁ ਜਾਣੈ॥

ਪੰਨਾ - 768

ਅੰਨ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਆਪ ਵੀ ਡੁਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡਬੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਲਦਾਈ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਕ ਸਗ੍ਹਾਲ ਆ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਤੜਫ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚਰਣ ਛੁਹਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿਵ ਰੂਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਭਾਈ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਪੈਸੇ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦਸਵੰਧ ਉਗਰਾਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਫਸਲ ਹੋ ਗਈ, ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਦਿਓ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਦਸਵੰਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ? ਜੇ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਗ ਜਾਓ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ। ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਬਚੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਕਢੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਤੇ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ 10% ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਬਹੁਤ ਘਟ ਬਚਦਾ ਹੈ, ਮਸਾਂ 5-6% ਬਚਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ।

ਫਸਲ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ, ਬਸ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਫਸਲ ਐਨੇ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਉਪਰ ਖਰਚਾ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਪ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਮਹਿੰਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। 10% ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਚੰਗੀ ਫਸਲ ਹੋਵੇ। ਸੋ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਬਚੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਰੱਬ ਦੇ ਲੇਖੇ ਕੱਢੇ। ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਐਨਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਜਬਰਦਸਤੀ ਦਾਨ ਲਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਹ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਰ੍ਹਾਲ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਧਾਰਨਾ - ਮੇਲਾ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ,
ਸੁਤੇ ਜਦੋਂ ਭਾਗ ਜਾਗਦੇ -2, 2.
ਸੁਤੇ ਜਦੋਂ ਜੀ ਭਾਗ ਜਾਗਦੇ -2, 2.
ਮੇਲਾ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ,............... -2.

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥
ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥ ਪੰਨਾ - 205

ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਮ -

ਜਿਨ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ ਹਰਿ ਲਿਖਿਆ
ਤਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥ ਪੰਨਾ - 451

ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਕਰਮ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਣ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਤ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਕਦਮ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਕ ਕਦਮ ਦਾ ਫਲ ਇਕ ਇਕ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਜਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਆਪ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹੋ -

ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਣਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ॥ ਪੰਨਾ - 547

ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੋਗੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਗਾਓਗੇ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ

ਆ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਪ ਘਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਲੇਖ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਇਆ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਗੁਰ ਮਿਲੀਐ ਭਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 1242

ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਕੀ ਹੈ -

ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ॥
ਪੰਨਾ - 41

ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ॥ ਪੰਨਾ - 1136

ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਜੰਤਰ ਪਕਾਉਣ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਕੋਈ ਹਿਸਟਰੀ ਦੱਸਣ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਕੋਈ ਆਰਥਕ ਥਿਊਰੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਕੋਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿਖਾਉਣ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੱਸਣ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰਾ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਤੋਰੀ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਮਿਲੇ ਬਨਵਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 1264

ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੰਤਰ ਦੇ ਕੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਕੰਧ ਤੋੜ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪਿ ਹਉਮੈ ਖੋਈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 13/2

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕੰਧ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ -

ਸੰਤਸੰਗਿ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਡੀਠਾ॥
ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ॥ ਪੰਨਾ - 294

ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਝਾਕੇ ਤਾਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ - ਇਕ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਉਹ ਮਿਠਾ ਲੱਗਣ

ਲਗ ਪਿਆ। ਉਥੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਸੁਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ –

ਸਗਲ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਏਕਸੁ ਘਟ ਮਾਹਿ॥ ***ਪੰਨਾ – 294***

ਇਹ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਵਖਰੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਹਨ –

ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਨਾਨਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਹਿ॥ ***ਪੰਨਾ – 294***

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਬਣਕੇ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਪ ਹੀ-

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ***ਪੰਨਾ – 294***

ਦੇਖਿਆ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ –

ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ॥ ***ਪੰਨਾ – 294***

ਸੋ ਐਸਾ ਜੋ ਨਾਮ ਹੈ –

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥ ***ਪੰਨਾ – 294***

ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੈ ਲਗਿਆ ਕਢਿ ਰਤਨੁ ਦੇਵੈ ਪਰਗਾਸਿ॥

ਧੰਨੁ ਵਡਭਾਗੀ ਵਡ ਭਾਗੀਆ ਜੋ ਆਇ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਪਾਸਿ॥
ਪੰਨਾ – 41

ਉਹ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਪੁੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ –

ਜੋ ਆਇ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਪਾਸਿ॥ ***ਪੰਨਾ – 41***

ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਲਭਈ

ਲਖ ਕੋਟੀ ਕਰਮ ਕਮਾਉ॥ ***ਪੰਨਾ – 41***

ਕਹਿੰਦੇ ਕ੍ਰੋੜ, ਦਸ ਕ੍ਰੋੜ, ਸੌ ਕ੍ਰੋੜ, ਹਜ਼ਾਰ ਕ੍ਰੋੜ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਕ੍ਰੋੜ, ਲਖ ਕ੍ਰੋੜ, ਭਾਵੇਂ ਐਨੇ ਕਰਮ ਕਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਨਾਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇ, ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ॥

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ॥

ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ॥

ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ॥
ਪੰਨਾ – 955

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ॥

ਪੰਨਾ – 948

ਸੋ ਗੁਰੂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ –

ਹਉਮੈ ਸਭੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਓਪਤਿ ਹੋਇ॥

ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਬੁਝਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ॥
ਪੰਨਾ – 561

ਇਹ ਸਰੀਰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ –

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਿਆ ਜਾਇ॥

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਬੰਧੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥

ਨਾਨਕ ਸਤਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ

ਹਉਮੈ ਗਈ ਤਾ ਸਚੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ॥

ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸਚੇ ਸੇਵਿ ਸਮਾਇ॥

ਪੰਨਾ – 561

ਸੋ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਹਉਮੈ ਹੈ –

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ

ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥ ***ਪੰਨਾ – 561***

ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ ਕਰਦੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਹਉਮੈ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ ਨਾਮ।

ਧਾਰਨਾ – ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਖੋਈਦਾ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਜਪ ਕੇ-2, 2.
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਜਪ ਕੇ –2, 2.
ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਖੋਈਦਾ,............... –2.

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪਿ ਹਉਮੈ ਖੋਈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 13/2

ਜੋ ਵੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ, ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਿਰਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ –

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਨਸ੍ਯ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ॥
ਪੰਨਾ – 1358

ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਧਿਰਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਸੌ ਵਾਰੀ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਕਹੋ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਧ੍ਰਿਗ ਕਹੋ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਹੜ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ –

ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ॥
ਪੰਨਾ – 1358

ਕਿਉਂਕਿ ਕੁੱਤਾ, ਬਿੱਲਾ, ਸੂਰ, ਸੱਪ, ਕਾਂ, ਗਧਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਉਸ ਮਨੁਖ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਹੋਣ, ਕੋਠੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਫਾਰਮ ਹਨ, ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਪਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਮੰਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਧਾਰਨਾ – ਕਾਵਾਂ ਕੁਤਿਆਂ ਗਧਿਆਂ ਦੀ ਜੂਨੀ ਪੈਣਗੇ,
ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਓਂ ਧਾਰਿਆ –2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਓਂ ਧਾਰਿਆ –2, 2.
ਕਾਵਾਂ ਕੁਤਿਆਂ ਗਧਿਆਂ ਦੀ ਜੂਨੀ ਪੈਣਗੇ,....... –2.

ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਲੈ ਗਿਆ। ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ॥
ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥
ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ॥ ***ਪੰਨਾ – 1074***

ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਨਾਂ ਵੀ ਜਪ ਸਕੇ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ, ਰਹਿਤਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਰਹੇ, ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲੇ; ਜੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਦੂਜਾ ਜਨਮ ਫੇਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਉਹਨੂੰ ਗੁਰੂ ਛੇਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਦੂਜੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਤੀਸਰਾ ਜਨਮ ਫੇਰ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲੈ, ਹੁਣ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲੈ, ਕਿੰਨੇ ਮੌਕੇ ਆਏ ਆਪ ਖੁਦ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ – ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਕਈ ਜਨਮ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ– ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਛੇਤੀ ਦੇ ਕੇ ਐਸਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ ਛਡ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਉਥੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜਾ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨਾ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਇਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਇਹ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਖੰਡਾ ਤੇ ਬਾਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਤਾਸ਼ੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨੇਤਰ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਕੇ, ਪੂਰਾ ਚਿਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਤਰ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਲ ਵਿਚ ਇਕ ਟਕ ਨਿਗਾਹ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨਿਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਸੀ॥

ਪੰਨਾ - 274

ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਲ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿਤਾ ਫਿਰ ਇਸਦੇ 10ਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤਕ ਪੰਜ ਚੂਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਚੂਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪੰਜ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਹਟਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ- ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣਾ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਘੁੰਮਦਾ ਘੁੰਮਦਾ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਕਾਲ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਚਾ ਲਿਆ, ਤੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁਖੀ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸੋ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਬੈਂਡ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਜਾਣ ਉਤਨੇ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਕ ਜ਼ੁਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਚਾਰੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ - ਬੈਖਰੀ, ਮਧਮਾ, ਪਸੰਤੀ ਤੇ ਪਰ੍ਹਾ ਬਾਣੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਰਸਨਾ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ, ਫੇਰ ਸਵਾਸਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ, ਕੰਠ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਜਪਣਾ ਤੇ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਜਪਣਾ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਜਪਣਾ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ

ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੜਦਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਨਾ - ਸੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹੈ -2, 4.

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ॥ *ਪੰਨਾ - 539*

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ........॥

ਪੰਨਾ - 539

Ego (ਹਉਮੈ) ਸਭ poison (ਜ਼ਹਿਰ) ਹੈ -

........ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਿਖੁ ਲਹਿ ਜਾਏ ਰਾਮ॥

ਪੰਨਾ - 539

ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਸ ਨਾਮ ਦੇ ਜੱਪਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਉਤਰ ਜਾਏਗੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੇਰਾ ਜੋ ਸਿਮਰੈ ਸੋ ਜੀਵੈ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਥੀਵੈ॥

ਪੰਨਾ - 617

ਜਿਸ ਦੇ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ -

ਦਮਿ ਦਮਿ ਸਦਾ ਸਮਾਲਦਾ ਦੰਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 557

ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ -

ਬਿਘਨ ਬਿਨਾਸਨ ਸਭਿ ਦੁਖ ਨਾਸਨ
ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਾ॥
ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਅਚੁਤ ਅਬਿਨਾਸੀ

ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਜਾਗਾ॥
ਮਨ ਇਛੇ ਸੇਈ ਫਲ ਪਾਏ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਹੇਲੀ॥
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਮਧਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਆ ਬੇਲੀ॥
ਪੰਨਾ - 617

ਓਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਲੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਸਰਹੰਦ ਦਾ ਸਾਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਅਜ ਆਪ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਕੋਲ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਡੱਲੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਸ ਤੇ ਬੜੇ ਦਇਆਲੂ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋਗਾ ਥਾਂ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਗਏ। ਡੱਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥਾਂ ਮੰਗਿਆ ਹੈ - ਸਿਰਫ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋਗਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋਗਾ ਥਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਕ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਜਿੰਨਾ ਥਾਂ ਵੀ ਮੰਗੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਡੱਲਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਥਾਂ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿੰਦੇ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਡੱਲਿਆ! ਦੁਨੀਆਂ ਮੰਗ ਲੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖਤ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦਿਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ - ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ; ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦਿਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਚਾਹੇਂ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਲਹਿਰੇ ਬਹਿਰੇ ਲਗ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਰ ਤਕ ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ ਮਾਨਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੇਂ, ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ

ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਮੰਨਣਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਧਾਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿਖ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਜਾਓ ਤੇ ਉਥੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ, ਉਹਦੇ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਸੰਬੰਧ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੋ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਤਾਂ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੋ।

ਧਾਰਨਾ - ਜੇ ਮਿਲਣੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ,
ਜੇ ਮਿਲਣੈ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ - 2, 2.
ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈ, ਜੇ ਮਿਲਣੈ...-2

ਹਰਿ ਸੱਚੇ ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾ।
ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚਿ ਸਿਧਾਂ ਖੇਲਾ।
ਗੁਰੁ ਸਿਮਰ ਮਨਾਈ ਕਾਲਕਾ ਖੰਡੇ ਕੀ ਵੇਲਾ।
ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।
ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 41/1

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਚਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।